

Redaktionelt

Kan filosofien og litteraturen bringes i dialog med hinanden, uden at en anden een straks – fx i lyset af de tysk-franske diskussioner op igennem 1980'erne mellem de moderne og de post-moderne – må ty til hurtige, absoluterende konklusioner i stil med, at det hele 'bare' er litteratur, dårlig filosofi eller måske endda tænkningens sande udtryksform? Spørgsmålet er retorisk, og med stikordene 'filosofi og litteratur' har SLAGMARK i dette nummer indhentet dugfriske bidrag fra fem danske forskere – samt en enkelt ældre tekst af en franskmand – om dette efterhånden klassiske idéhistoriske tema. Alle seks bidrag kan tages som vidnesbyrd om, at diskussionen mellem det filosofiske og det litterære meningsfuldt kan fastholdes i en filosofisk diskurs, hvis den samtidig tør være så elastisk – ja så litterær, om man nu vil – at den kan forsøge behandle uden at vælge side; det viser sig at være sagen tro, når den fænomenologiske filosofi – herunder eksistensfilosofien – trækkes af stald som en rød tråd igennem alle artiklerne.

I den første artikel, *Den litterære erkendelse*, undersøger Søren Harnow Klausen, på hvilken måde litterære værker kan fungere som katalysatorer for filosofisk erkendelse, idet litteraturen er 'en uvurderlig kilde til *erfaring*, både af det faktisk forekommende [...] og af de *mulige* måder, tingene og livet kan være på', som det hedder under henvisning dels til Husserls begreb om den eidetiske variation, dels til hverdagslivets praksis; hvordan – og hvorfor – kan litteraturen levere en nuanceret, fordomsfri virkelighedsbeskrivelse? Det har Harnow Klausen et kvalificeret, og for vort aktuelle emne nærmest programmatisk bud på.

En af de store skikkelser i fransk fænomenologi og eksistensfilosofi er

Jean-Paul Sartre, som i år ville være fyldt 100. Sartre har – med undtagelse af lyrikken – udtrykt sig på skrift indenfor alle kendte genrer. Det er således en erfaren skribent – men først og fremmest en filosof – der interviewes i 1965 om forholdet til sit tungemål, fransk, om vores væren i sproget, om forholdet mellem poesi og prosa, om forholdet mellem filosofi og litteratur taget under ét, om betydningsdannelsens tre-foldige struktur, om Heidegger og de franske strukturalister, om kommunikation og ikke-kommunikation, om altings principielle oversættelighed mv. *Skribenten og hans sprog* er mere end et interview med Sartre; det er i realiteten et lille, selvstændigt værk – og det foreligger nu for første gang på dansk.

Sartres ven og kollega på *Les Temps Modernes*, Maurice Merleau-Ponty, er emnet for Thomas Illum Hansens artikel om *Verdens prosa*. Hvilken rolle spiller litteraturen i Merleau-Pontys sprogfilosofi? spørger Illum Hansen. Det, der interesserer Merleau-Ponty, er nemlig 'den litterære og den kommunikative erfarings mulige mirakel: at der indstiftes ny betydning'; sproget må forstås som 'en regelstyret aktivitet, der er funderet i subjektet og perceptionen', men netop af den grund træder et begreb om litterær fremmederfaring i undersøgelsens centrum. Læseerfaringen kan ikke udtømmes i en sprogformidlet, mellemmenneskelig gennemsigtighed; læseren er derimod konfronteret med en udtryks- og erfaringsstil i det litterære værk, der samtidig privilegerer litteraturen som et sted, hvor betydning dannes gennem fremmederfaring – hvilket i sidste ende influerer på læserens selvforståelse.

At selvforståelse må gå vejen gennem fremmederfaringer som dens negative fremdrift – dvs. gennem det, der ikke går uproblematisk i ét med JEG og MIG – er en grundtanke, som den tyske tænker G. W. F. Hegel for alvor gav en bevidsthedsfænomenologisk ramme. Mere jordnært – om man vil – er det tillige en model for de grænseoverskridende erfaringer, som sproglige væsener kan gøre sig i kærligheden, mener Benjamin Boysen i artiklen *Kærlighed og væren*. Men kærligheden er også 'et forsøg på at assimilere den andens fremmedhed, at besidde den anden som et *frit* subjekt, og at være sig selv og den anden på én og samme tid.' Det er kærlighedens paradokser og disses artikulation i såvel psykoanalytiske som filosofiske og litterære værker, der har Boysens overvejende interesse.

I sit bidrag, *Intermitterende dialektik*, genbesøger Isak Winkel Holm et emne – nemlig Kierkegaards poetik – som han i 1998 blev ph.d. i litteratur på, hvilket ikke gik ubemærket hen i den akademiske verden. Filosofi og fantasi hos Adorno og Kierkegaard er helt nøjagtigt artiklens emne, idet Adorno ikke bare er 'den første, men også den, der mest radikalt stiller spørgsmålet om forholdet mellem begreb og billede, mellem fantasi og filosofi i Kierkegaards filosofi.' Helt centralt står her de såkaldte 'bogstavelige metaforer', for i dem

ligger der et betydningsoverskud, som har vristet sig fri af forfatterens (dvs. Kierkegaards) egne intentioner; dette får konsekvenser for den overordnede sammenhæng i Kierkegaards værker, idet det står til den årvågne læsers disposition at udtrække betydningspotentialer i den bogstavelige billedtale. Af samme grund er Kierkegaard ikke kun et 'borgerligt' fjendebillede for Adorno, han er også et forbillede; nemlig et forbillede for en ikke-brutal tænkning, som Adorno også kalder en 'intermitterende dialektik', og som opstår i form af 'utopiske huller i subjektets monologiske tekst.'

Med artiklen, *Den sande roman*, afsluttes temaafdelingen. Sune Liisberg undersøger her forholdet imellem filosofi og romankunst; til det formål slår han ned på tre tænkere – Camus, Proust og Sartre – som alle udmærker sig ved både at have en praktisk erfaring med, og en filosofisk-teoretisk tilgang til, romankunsten. Grundtanken i Sartres store romanværk (forklaring findes i artiklen) om Gustave Flaubert, *L'Idiot de la famille*, har Liisbergs særlige bevågenhed, idet han slutteligt sigter på en kommentar til Sartres efterladte *Notes sur 'Madame Bovary'*. For Flaubert var gennembrudsromanen om 'livet i provinsen' udtryk for en 'derealiseringsakt', mener Sartre. I sidste ende bliver spørgsmålet om romanens sandhed til et spørgsmål om imaginæritetens sandhed, som igen må ses i forhold til, at det sandsynlige og det blot mulige gør sig gældende som ontologisk realitet i vores erfaringsliv.

Ud over den faste anmeldersektion sidst i nummeret indeholder dette nummer af SLAGMARK også et intermezzo, som denne gang er forbeholdt temaer i idéhistorikeren Hans Jørgen Thomsens forfatterskab. Fire idéhistorikere – André Danielsen, Hans-Jørgen Schanz, Jens Viggo Nielsen og Sune Liisberg – er blevet bedt om at forholde sig til et frit valgt emne, som både de selv og Hans Jørgen Thomsen har – eller har haft – et mellemværende med. Det er i realiteten kommet til at betyde, at også intermezzoet har berøringsflader med temaet filosofi og litteratur; det ville imidlertid have passet lektor Thomsen fint. Dette nummer af SLAGMARK er således tilegnet afdøde lektor, dr. phil. (og hele lortet) Hans Jørgen Thomsen (1950-2005).